

**HUKUK ve UYUŞTURUCU, ALIŞKANLIK
YARATICI MADDELER
(Kriminolojik Yaklaşım)**

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER *

Problem

1 — Genel olarak uyuşturucu ve alışkanlık yaratıcı maddelerin, üretim, imâl, dağıtım ve tüketim bakımlarından ve başka yönlerden sıkı bir takım ceza tedbirleri ile düzenlenmiş buldukları bilinmektedir. Bunun sebebi elbette ki, meydana getirdikleri zararlardır: Uyuşturucu maddeler ve diğer alışkanlık yapıcı şeyler, esas itibarile, psikolojik ve fizik alışkanlık ya da tutkunluk meydana getirmekte yani kullanan insan için belirli dozdaki kimyasal maddelerin bedende kalması ya psikolojik ya da fizik yönden zorunlu hale gelmekte, bu hal ise, gerek kişi gerek toplum bakımından zararlı sonuçları ortaya çıkarmaktadır :

Uyuşturucu maddeler insanın sinir sistemine, zevk meydana getirecek, keyif verecek yönde etki yapmakta, kişi bu etkileri idrâk etmeyi kolayca öğrenmekte ve bir süre geçtikten sonra, sözü geçen maddeyi almadan yapamaz hale gelmektedir. Böylece önce uyuşturucu madde kullanan kişide çok ağır bir hastalık, tutku (iptilâ) hali yerleşmekte ve kullanılan maddeye karşı olan bu baskıcı ihtiyaç, hatta cinsî zevklerden çok daha ileri giden bir güç kazanmaktadır.

---

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi.

Uyuşturucu maddeyi kullanan kişi Bejerot'nun deyimi ile, önce madde ile bir balayı dönemi geçirmekte ve fakat kısa ya da uzunca süren bir zamanın geçmesi ile, olumsuz sonuçlar en büyük bir güçle kendisini göstermeye başlamaktadır.

Bizim bu makalemizde üzerinde özellikle durmak istediğimiz konu, Hukukun uyuşturucu maddeler kullanılmasına neden dolayı ilgi gösterdiğiidir.

Gerçekten alkol, tütün ve benzerleri gibi tutku yaratıcı maddelerin kullanılması karşısında herhangi bir tepki göstermeyen hatta bu maddelerin imalini kendi tekeli altına alan, satışından elde edilen gelirlere bütçesinde hatta önemlice yerler veren devletin, belki de sözü geçen maddelerden daha az zararlı olan bir kısım uyuşturucu ve tutku yapıcı maddelerin kullanılmasını ağır ceza müeyyideleleriyle karşılamış bulunması herşeyden önce, bir hukuk siyaseti sorununun çözümlenmesi gereğini ortaya koyar :

İnsan hak ve hürriyetlerinin en geniş ölçüde korunduğu çağımızda Devletin kendisine zarar veren bazı maddeleri alarak tüketmesi nedeniyle kişiyi cezalandırmasının bu ana hak ve hürriyetlerle bağdaşabilip bağdaşamayacağı üzerinde durmak gerekir. Ayrıca tutku yaratıcı ya da uyuşturucu maddeye tutku kazanmış kişinin bazan kendi iradesine rağmen mecburî tedaviye tabî tutulması da keza ana hak ve hürriyetler karşısında tartışılacak bir konu niteliğindedir.

Bazı memleketlerde, belirtilen bu konular hukukçu ve filozoflar arasında tartışılmakta ve söz gelimi devletin kişiyi kendi iradesine rağmen mecburî tedaviye tâbî kılmasının ana hak ve hürriyetlerle bağdaşamayacağı öne sürülmektedir. Hattâ devletin uyuşturucu maddelere tasarruf edilmesini, bunların bulundurulmasını cezalandırabileceği, yoksa bizatîhî uyuşturucu madde kullanmayı cezalandıramayacağı, böyle bir ceza hükmünün ana hak ve hürriyetlere aykırı olacağı da bazı hukukçularca öne sürülmektedir. Nitekim bu yüzden Avrupa memleketlerinin çoğunda uyuşturucu maddelerin kullanılması değil ve fakat bu maddelerin bulundurulması suçtur.

Kanatımızca yukarda belirtilen soruyu cevaplandırmak yani uyuşturucu maddelere karşı hukukun ne sebeple ilgilendiğini belirlemek için herşeyden önce uyuşturucu maddelere tutku kazanmanın niteliğini ve sebeplerini açıklamak gerekir.

Hukuk ve Uyuşturucu, Alışkanlık Yararacı Maddeler

Uyuşturucu maddeleri kullanmak ya da bunlara tutku ve alışkanlık kazanmanın niteliği ve sebepleri

2 — Açıklamalıdır ki, her memeli hayvan gibi insan da uyuşturucu maddelere karşı tutku elde etmeye yatkın bir tabiattadır.

Aslında ister tutkunluk, ister alışkanlık, ister basitçe kullanma şeklinde olsun, uyuşturucu madde kullanmanın k3kenini a) kullanılan madde, b) kullananın kişiliği, c) kişinin içinde yaşadığı toplum, sosyal grup olmak üzere üç ana etmen çerçevesinde incelemek gerekir.

Kullanılan maddelerin tabiatı, etkileri konusuna burada değinecek değiliz; sadece kişilik ve toplum fakt3rleri üzerinde duracağız.

Kişilik

3 — Kişilik 3zelliklerinin uyuşturucu maddeler kullanma ya da tutkunluğu üzerinde kesin etkiler yaptığı genellikle kabul edilmektedir. B3ylece uyuşturucu maddelere tutku kazananların dengesiz, uyum bunalımları içinde, psikolojik karışıklıklar (teşevv3şler), sosyal baskılar altında bulunan kişiler arasından çıktığı iddia edilmiştir. Bu g3r3ře nazaran bir kimsenin uyuşturucu madde tutkunu olması, kendisindeki aklî, zihnî, ruhî ve sosyal (teşevv3şlerin) bir t3r belirtisini meydana koyar. K3t3, fesat içinde (morbid) kişilik, verasetten gelen fakt3rler, k33l3kten itibaren organizmanın oluşma biçimi, birbiri 3zerine etki yapar. Yeni araştırmalar bu konuda kişiliğin gelişmesi s3reinin mutlaka g3z 3n3nde tutulması gerektiğini g3stermektedir.

Gerçekten uyuşturucu madde kullananların temel, aslî nitelikleri 3zerinde yapılan araştırmaların çoğu, çocuklukta geçirilen bozuk biçimde gelişmiş bir kişiliğin s3z konusu olduğunu ve bu insanların çoğunda olgunlaşma ve kişilik problemlerinin mevcut bulunduğunu ortaya koymuştur.

Fisher ve Auster (1) k33k yaştaki uyuşturucu madde tutkunlarında şu kişilik 3zelliklerini bulmuşlardır: Annenin ocukla «symbiotic» bir ilişki kurmuş olması, pasiflik, kaçınma, narsisizm ve heyecanları belirtebilme yeteneksizliği. Adeta uyuşturucu madde kişi-

nin bu noksanlık ve zaafalarını bertaraf edebilmesine imkân sağlamaktadır. Genç eroin tutkunları üzerinde yapılan diğer araştırmalarda da, gittikçe artan bir çöküntü hali, bedbinlik, sorumluluk ve aşâğılık kompleksi, kendi kendini belirtme yetersizliği, kişiler arası ilişkilerde büyük noksanlar görülmüştür: Kornetsky ve Gerard uyuşturucu madde kullanmayı, dışardan bir yabancı gibi pasif bir şekilde etrafın gözlemine yapma rolünü takınarak, kendilerine belirli ölçüde bir kendi kendini belirtme güvenliği sağlama şeklinde yorumlamaktadır. Her iki yazar, çöküntüler, tecrid edilmiş olma duygusu, ilişki kurma hususundaki zorluklar ve meslekî problemlerin, aile meselelerinin, insanı gerçekten kaçmaya sürüklemesi dolayısıyla, uyuşturucu maddeler kullanmayı; hayalen kurulan daha iyi bir gerçeğe yönelme şeklinde anlamaktadırlar. Yine bazı psikolojik testler kullanılarak, belirli kişilik özellikleriyle çeşitli tipteki uyuşturucu madde tutkunluğunu «koordine» etme teşebbüsleri de henüz tam bir sonuç verebilmiş değildir.

Aşağıda belirtilecek kişilik özellikleri uyuşturucu madde kullanma ile ilişkileri yönünden genellikle tipik sayılmışdır: Psikopatik özellikler, çöküntüler, kendi kendine karşı güven noksanı, psikonörotik semptomlar, sosyal davranışlarda derin bozukluklar, kişiler arası ilişkilerde bulunmak hususunda devamlı yeteneksizlikler gibi.

Wanke (2) incelediği uyuşturucu madde tutkunları arasında dışa dönük ve nörotik tabiattaki kişilerin çoğunlukta bulduklarını açıklamıştır. Küçük yaşta uyuşturucu madde kullananlarda ise duygusal dengesizlik ve tavır ve hareket bozuklukları daima görülmektedir.

Bizde de Kerimoğlu bir makalesinde bu görüşten yana olarak şöyle diyor: «Toplum içinde psikopat, oligofren ya da çevrenin etkisi, merak saikası yahut tedavi ve meslek sebepleriyle insanlar toksikoman olabilirler. Bunlarda gerçek toksikomani psikopat yapıda olanlarda çok kolay olarak gelişir ve yerleşir. Zaten bu tipler doğuştan buna hazırdırlar. Muhit insanları bu gibi zevk vasıtalarına iter ve hazırlar. Ancak istidadı olanlar oraya yapışır ve kalır. İstidadı olmayanlar buldukları muhit içinde ona uyarak bir zaman kalır, sonra ayrılır, normal hayatlarına dönerler». «Tecessüs veya toplumun taklidi, meslek, hastalık veya başka sebeplerle keyif veren ilaçları bir çok insan deneyebilir, ama bunların içinde ancak psikopat yapıda olanlar bu patolojik zevklere müptelâ olurlar (3)».

Hukuk ve Uyuşturucu, Alışkanlık Yaratici Maddeler

Açıklayalım ki, böylece belirtilen ve uyuşturucu madde kullanmayı, tutku yapıcı maddelere bağlanmayı özel ve kötü gelişmiş bir kişiliğe bağlayan görüşlere karşı itirazlar da öne sürülmektedir: Bir ke re akıl hastanelerinde bulunan tutkunlar ya da ceza evlerinde rastlanıp incelenen içiciler, uyuşturucu madde kullananların tümünü temsil etmezler. Ayrıca bazı incelemeler uyuşturucu madde kullananlarda yukarda belirtilen kişilik özelliklerinin bulunmadığını da göstermektedir (4).

Keza uyuşturucu madde kullananların güdülenmeleri konusunda da bazı araştırmalar yapılmış ve bunlara dayanılarak uyuşturucu madde kullananların tipolojilerinin tesbitine çalışılmıştır.

Görülüyor ki, bütün bu teorilerin ortak özelliğı bir kimsenin belirli maddelere karşı tutku kazanmasını o kişilerde adetâ özel bir istidadın varlığına bağlanmış bulunmalarıdır. Kriminolojide bu teorilere «**özel istidat teorileri**» adı verilir; bazı insanlar uyuşturucu maddelere karşı belirli bir iştah, arzu ile doğarlar ve çevre şartları bu istidadı teşvik edince toksikoman haline gelirler. Uyuşturucu madde tutkunlarının psikopatlardan, dengesizlerden oldukları hakkındaki görüşler işte hep bu yöndedir.

Toplum

4 — Uyuşturucu madde kullanmayı sosyal nitelikteki etmenlere bağlayan görüşler de kriminolojide «**sosyolojik teoriler**» olarak adlandırılmaktadır.

Söz gelimi **Lindesmith**'e göre kişinin içinde yaşadığı kültür çevresi onda bir takım inançlar yerleştirir ve bu yolla toksikomaninin belirmesini ve devamını sağlar.

Brown'a göre insan, tabii ve sosyal düzenin ortak etkisi altında toksikomaniyi yaratır. Yine diğer bir görüş, özellikle gençler arasında, toksikomaninin yayılışını yerine göre toplumsal düzene karşı isyan duygusuna, uyuşturucu madde etrafında bir alt **kültürün** (pot culture) yerleşmesi dolayısıyla meydana gelen etkilere, bağlamaktadır. Uyuşturucu maddelerin şehirlerin özellikle sosyal yönden erime, çözülme halinde bulunan bölgelerinde yayılması bu gibi görüşlerin öne sürülmesine sebep olmaktadır.

Sosyolojik nitelikteki bu görüşler üzerinde biraz daha ayrıntılı olarak durmak istiyoruz :

Toplum ve çevrenin uyuşturucu maddeler kullanılması ve tutkunluğunun yerleşmesi hususunda çok etkili olduğunu çeşitli araştırmalar doğrulamaktadır; çevre etkilerini aşağıda belirleyeceğiz.

Ailenin etkisi

5 — Uyuşturucu madde kullananların aile öyküleri, bu husustaki geçmişleri, özellikle önem taşımaktadır: yarım ailelere mensubiyet, aile içindeki ihtilâflar ve bunların uyuşturucu maddeler kullanılmasına olan ilişkisi araştırılmış ve bu tür incelemelerde genellikle yarım ailelere mensub olanların ve ihtilâflı aileler içinde yetişenlerin çoğunlukta oldukları görülmüştür. Bununla beraber belirttiğimiz sonuç bakımından bütün araştırmacılar mutabık değildirlen.

Hensala, Epstein, Blacker (5) aile ihtilâflarının ve ebeveynin uyuşturucu maddeler alışkanlığının gelişmesinde çok önemli rol oynadığını öne sürüyorlar. **Remchmidt**'de yaptığı araştırmalar sonucu kişiler arası ilişkilerin uyuşturucu maddeler kullanılması ve tutkunluğunda büyük yer işgal ettiğini açıklamakta, özellikle öksüz kalmanın, aile içindeki ağır ihtilâf ve krizlerden kaçmanın, ebeveyne karşı duyulan aşağılık kompleksinin uyuşturucu madde kullanılmasındaki önemli yerine değinmektedir.

Ebeveynin aile içinde verdiği misalin bu konudaki etkisi elbette ki, gözden uzak tutulamaz. Genellikle anne ve babaları sükûnete getirici maddeler, ilâçlar (tranquilizer) kullanan çocukların esrar kullanmaya istidatlı oldukları tesbit edilmiştir.

Dumazedier ve **Dr. Boudreau**, ebeveyninde uyuşturucu ve alışkanlık yaratan madde kullanma itiyadı mevcut bulunan gençlerin çok yüksek oranda uyuşturucu ve teskin edici maddeleri aldıklarını kayıt ve dolayısıyla gençlerin bu tür davranışlarında ebeveynin hayatî bir faktör rolü oynadığını beyan ediyorlar.

Jouis G. Richards, ise gençler arasında söz konusu madde alınmasının başlıca beş sebebi olduğunu kaydediyor: a) Babanın yokluğu veya zayıflığı b) olağanüstü koruyucu, müsamahakâr veya baskıcı anne, e) Prensipl yokluğu, d) Ebeveyn arasında husumet veya ihtilâf, e) çocuğun geleceğine karşı ebeveynin makûliyet dışı beklentileri.

Hukuk ve Uyuşturucu, Alışkanlık Yaratıcı Maddeler

Bütün bunlara ailenin, toplumun saldırısına karşı yeterli bir savunma sistemine sahip bulunmaması halini de eklemelidir.

Aykıruların birleşmesi

6 — Uyuşturucu madde kullanma alışkanlığının yerleşmesinde, Sutherland'm ünlü aykıruların birleşmesi teorisi (6) kuşkusuz tatmin edici izahlar getirmektedir: Ana ve babanın oynadıkları suçluluk rolünün çocuk tarafından gözleminin yapılması sonucu suç davranışı öğrenilmektedir. Uyuşturucu madde kullanan ana, baba, çocuğa oranla aykırı biçimdeki bir rolü öğretmekteyler (7).

Yukardan beri yapılan açıklamalar göstermiştir ki, sosyal yünden meydana gelen birleşmeler uyuşturucu madde kullanma tutkunluk ve alışkanlığım yaratmaktadır.

Alt kültür :

7 — Bilindiği üzere tüm toplum içindeki bazı alt gruplar, hatâ meslek grupları mensupları arasında paylaşılıp bölüşülen bir alt kültür (sub-culture) oluşabilmektedir (8). Bu alt kültürü, iştirakçilerinin uyguladıkları kendisine özgü sosyal değerler, hayat stili, davranışlar, tavır ve hareket biçimleri ortaya koymaktadır. Tüm toplumun geçerli değerlerine ve tüm kültür unsurlarına red edici bir tepki olarak oluşan kültüre ise «karşı kültür» (counter culture) diyoruz. (Bu kavramlar için bu paragrafın 8 numaralı notundaki eseri-mize bk).

Meselâ WHO (dünya sağlık teşkilâtı) milletler arası «bir gençlik kültürü»nün oluştuğunu (9) açıklamıştır. Bu kültürün özellikleri uyuşturucu madde kullanma, kendisine özgü hayat stili, müzik zevki, görünüş, giyim kuşam ve yepyeni bir modanın özellikleri olarak belirlenmektedir.

Gençlik kültürü kavramı üzerine özellikle Mitcheson ve Hartnoll (10) durmuşlardır. Adı geçen yazarlara göre beş ayrı tipte gençlik alt kültürü vardır toplum veya üniversitelerin reforme edilmesini sağlamak üzere harekete geçen yahut halk tarafından yapılan protesto hareketlerine katılan öğrencilerin oluşturduğu iki grup da eğlenme amacıyla uyuşturucu madde özellikle esrar, kullanabilirler.

Fakat uyuşturucu maddeyi böylece kullanma onların değer veya amaçları bakımından esas değildir.

Ancak iki tip gençlik kültüründe yani ilk olarak orta sınıf yer altı (underground) gençlik kültüründe, hipiler de olduğu gibi uyuşturucu madde bazan özel amaçlara ulaşmak için kullanılmaktadır. Aynı suretle çalışan işçi sınıfları gruplarında (Mods, Rockers, kara gömlekliler, Halbenstarke) uyuşturucu madde belirli amaçların gerçekleştirilmesi maksadıyla kullanılmaktadır. Orta sınıfa mensup gençler, toplumunun materyalist değerlerini reddetmek ve kendi kendilerini rahatça ifade edebilmek için uyuşturucu maddeye ya da LSD'ye başvurumaktadırlar.

Çalışan işçi sınıfına mensup gençler ise saldırganlığı tatmin veya can sıkıntısından kurtulmak için uyarıcıları ve alkolü araç olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla orta sınıf gençlik kültürü mensupları çok daha ağır suçları, uyuşturucu maddeler aracılığıyla işlemektedirler (11).

Bazı araştırmacılar, uyuşturucu madde kullanmayı, kişilerin içinde yaşadıkları toplum değerlerinin meydana getirdiği problemlere karşı bir tür sosyal tepki olarak izah etmektedirler. Uyuşturucu madde kullanan nefsinde «uyuşturucu madde kullanan kişi klişe tipini (stereotypes)» bir kere kabul edip benimsemekte ve toplumda anomi (12), isyan ya da sosyal bakımdan tecrid edilmiş bulunmanın sebep olduğu problemleri, uyuşturucu madde kullanarak çözümlenmeye çabalamaktadır (13). Böylece uyuşturucu madde kullanmak, yukarda da değindiğimiz gibi bir alt kültür unsuru halini almaktadır (14). Uyuşturucu madde kullananlar alt kültürünün, mensupları bakımından her kültür için olduğu gibi fonksiyonel tarafı da vardır: Meselâ uyuşturucu madde kullanmaya başlayanın eğitilmesi ve böylece gereğinden fazla dozda uyuşturucu madde almasına engel olunarak ölümünün önlenmesi gibi.

Young, uyuşturucu madde kullanan hakkında ağır cezalar, şiddetli polis tedbirleri uygulanmasının problemleri daha da şiddetlendirip hararetlendireceği, arttıracığı düşüncesindedir. Ona göre bu tür uygulamalar sapmanın ibresini daha da yukarı doğru çeker.

Kosviner (15) bir alt kültür fikrini tam olarak kabul etmemekle beraber İngiliz öğrencileri arasında uyuşturucu madde kullananların daha zevk arayıcı (hedonist), uyumsuz (non conformiste), dinsiz ol-

Hukuk ve Uy sturucu, Alışkanlık Yaratıcı Maddeler

dukların ve sol kanat siyasal değerleri, tavır ve hareket stilini benimsemiş bulduklarını açıklamaktadır.

İdeoloji

8 — Sırası gelmişken belirtelim ki, uy sturucu maddeler kullanılması ve tutkunluğunu kısmen de olsa ideolojik sebeplere dayandıran ve kişinin ideolojik eğilimlerine göre izahlar veren yazarlar da vardır. Özellikle batı memleketlerinde uy sturucu madde kullananların ideolojik y nden oynamak istedikleri rol, bunların uy sturucu madde kullanmalarında ya da bu hususta devam etmelerinde bir faktör hizmetini görmekte, böylece çok kere ideolojik tutumla uy sturucu madde bir arada bulunmaktadır.

Uy sturucu maddeden vazgeememek ideolojilerin kuvvetle müdafa edilmesine yardımcı olmaktadır (16).

9 — Uy sturucu madde ve alışkanlık yaratıcı maddeler, tutkunluğu, alışkanlığı ve maddelerin kullanılması konusundaki kişilik ve çevreye ilişkin görüşleri kısaca belirttikten sonra hemen açıklayalım ki, her insan, hatt  memeli her hayvan uy sturucu madde tutkunu haline gelebilir. Maymunlar, köpekler üzerinde yapılan deneyler bu hususu ispatlamıştır. Tabii olarak sinir teşevv şleri, sosyal baskılar, buhranlar tutkuyu tahrip edici etki yapmaktadır; fakat belirli dozda uy sturucu maddeler bedene girince zamanla her insanın toksikoman haline gelebileceği şüphesizdir. İnsan ve hayvanların değişik tutku yaratıcı maddelere hemen hemen aynı **biçimde** tepkide bulunmaları, tutkunun mutlaka teşevv ş halinde bir kişilik ya da uygunsuz bir sosyal geçmişin varlığına bağlı olduğu hususundaki iddiaları bizce geniş ölçüde bertaraf eder.

Kanun koyucunun ilgisi

10 — Böylece kanun koyucunun, hukuk düzeninin neden dolaylı uy sturucu maddelerle ilgili bulunduğu sorusunun cevabı da elde edilmiş olmaktadır: bu sebep sözü geçen maddelerin, kullanan kişi ve toplum bakımından yarattığı büyük zarar tehlikesine bağlanmış olmaktadır. Uy sturucu madde kişide, tıbbi anlamıyla, tutku meydana getiriyor; bundan, kişi yönünden olduğu kadar, toplum bakımından da çok önemli zararlar, ekonomik kayıplar meydana çıkıyor.

Bir kültür ve toplum düzeni, uyuşturucu maddelere tutulmuş kişiler tarafından yürütülemiyor. Belirli bir düzeni tahrib etmek amacıyla olanların bu maddelerin kullanılması karşısında, özellikle gençlere karşı çok ılımlı davranmalarının sebebi budur. Uyuşturucu maddeye bulaşan kişi, toplumun istediği insan olarak sosyalleşmemektedir; bu nedenle uyuşturucu madde belirli bir kültürün, toplumun istediği kişiliğin yerleşmesine engel oluyor. Tersine kişiliği ve kişiliğin yerleşmesi imkânını tahrip ediyor; Uyuşturucu madde kullanan kişi bir eserimizde de (17) belirttiğimiz gibi uygunsuz sosyalleşen insandır; uyuşturucu maddeyi kullanan toplumun müessesleşmiş amaç ve araçlarını içine geçirmeyi reddeden ya da bu hususta başarısızlık gösteren bir ric'atcidir (18).

Kaydedelim ki, uyuşturucu maddeler etrafında, bunların imali, satışı ve kullanılması dolayısıyla büyük bir suç faaliyeti olduğu gibi bu maddelerin kullanılması diğer bir kısım suçların işlenmesinde de doğrudan doğruya ya da dolayısıyla faktör olabilmekte, bu maddeler, çevresi bütün dünya olan geniş bir kanundışı, ahlâka aykırı, örgütlenmiş ticaret doğurmakta ve bu faaliyeti idare edenler başarılı olabilmek için diğer her türlü suçları işletmek hususunda en küçük bir tereddüt de göstermemektedirler.

Bütün bu gözlemler kriminologun uyuşturucu maddelerle ve bunların çeşitli etkileri ile çok yakından ilgilenmek zorunda bulunduğunu ortaya koyar (19).

11 — Uyuşturucu maddelerin ve bunlara olan tutkunun, asıl önemli yönü bundan meydana gelen sosyal sonuçlardır. Gerçekten toksikoman uyuşturucu maddeyi ele geçirmek için örgütlenmiş suçlu grupları ile daimî temas halinde bulunmaya mecburdur. Toksikoman kendisinin toplum tarafından suçlu, ahlâksız bir kişi olarak damgalanmak suretile tecrid edildiğini bilmektedir (20). Şu hal toksikomanın temas halinde bulunduğu suçluların tavır ve hareketlerini benimsemesini, onların hayat düzenine kendisini uydurmasını, suç tekniğini ve dilini kullanmasını gerektirmektedir (21). Uyuşturucu madde tutkununun ekonomik yönden üretme yetenekleri her gün biraz daha azalmakta ve dolayısıyla adigeçen dostlarını kaybetmekte, bağlı bulunduğu sosyal gruplardan koparılıp atılmaktadır. Uyuşturucu madde kullananların daima biraraya gelip maddeyi beraberce kullanma eğilimi, yukarıda belirtilen sebeplerle, tabii olarak bağlı oldukları grupların dışına, atılmaları dolayısıyledir.

Hukuk ve Uyuşturucu, Alışkanlık Yararatici Maddeler

Bizce asıl önemli husus suçlularla olan bu daimi temastır. Bu sebeple belirli ekonomik düzeyde bulunan toksikomanlar, sözgelimi orta sınıf mensubu ya da yukarı gelir sınıfı mensubu toksikomanlar, suçlu grupları ile daimî temas mecburiyetinde kalmadıklarından toplum düzeni yönünden büyük problem yaratmamakta, zararları ancak kendileri ile sınırlı kalmaktadır. Oysa, ekonomik durumları itibarile diğer suçlularla daimî temas mecburiyetinde kalan toksikomanlar toplumun bütünü yönünden ağır problemler ortaya çıkarmaktadırlar. Aşağıda izahına çalışılacağı gibi, İngiliz mevzuatı bu daimî temas mecburiyetini ortadan kaldırmak için toksikomanlara belirli dozda uyuşturucu maddenin Devlet tarafından verilmesini uygun saymıştır. Böylece toksikomanın kendi kendine zarar vermesi kabul edilmekle beraber, hiç olmazsa toplumun bundan zarar görmesini önleme amacı güdülmektedir.

12 — Yukarda verilen izahlar, genel olarak hukukun ve özellikle ceza Hukukunun neden dolayı uyuşturucu maddeler konusunu düzenlemek zorunda kaldığını belirliyecek niteliktedir.

Gerçekten bir kere her şeyden önce uyuşturucu maddelerin, uyuşturucu madde gibi etki yapan maddelerin ve tıbbî ilaçların kamu sağlığı yönünden imâl ve dağıtımını çok ciddi bir denetim altına almak zorunu açıktır. Bu sebeple dünyanın hemen bütün memleketlerinde üretim, imâl ve dağıtım bakımından bir kısım idarî mevzuat meydana getirilmiştir. Bu hükümler bazı memleketlerde kamu sağlığına ilişkin genel kanunlar içinde yer almış, diğerlerinde ise, Ceza Kanunlarında açıklanmıştır. Fakat herhalde idarî mevzuat ceza tedbirleri ile desteklenmiştir. Demek oluyor ki, devletler 20. Yüzyılın başından beri uyuşturucu maddelerin ve benzeri maddeleri taşıyan ilaçların tehlikesini idrâk etmiş ve sadece kendi iç mevzuatları ile yetinmiyerek geçen kırk yıl içinde milletlerarası birçok sözleşmeler meydana getirmişlerdir. Ancak devletler, içinde uyuşturucu madde bulunmayan ve fakat aynı suretle etki yapan ilaçların (non-narcotic drugs) meydana çıkardığı tehlikeleri, ancak son yıllarda idrâk etmeye ve bu husustaki tedbirleri almaya başlamış bulunmaktadırlar.

13 — Bizim burada üzerinde özellikle durmak istediğimiz asıl konu, uyuşturucu maddeler çevresinde oluşan çeşitli tavır ve hareketler, davranış ve tutumlar bakımından Ceza Hukukunun rol ve katkısının ne olabileceğidir.

Bilindiği üzere Ceza Hukukunun bir hareketi suç sayarak cezalandırması için ölçü, hareketin topluma ağır derecede zarar vermesi ya da böyle bir zarar tehlikesini taşımasıdır.

Uyuşturucu maddelerin ve aynı suretle etki yapan sentetik madde ve ilâçların toplum için tehlikeleri şöylece özetlenebilir :

a) Uyuşturucu maddeler ve tutku yapıcı ilâçların abartılmış biçimde kullanılmasından doğan ölüm tehlikesi;

b) Uyuşturucu madde kullanılmasının sebep olduğu ve insanı kendisine uydurduğu hayat stili: topluma karşı ilgisizlik, üretici olmaktan çıkma, hayatta herhangi bir emel ve özlemin kalmaması gibi.

c) Oluşan hayat stili nedeni ile toplum ya da sosyal gruplar dışına atılmak.

d) Maddelerin kullanılması dolayısıyla işlenmek zorunda kalınan diğer suçlar.

Hemen açıklamak gerekir ki, bu tehlikeler, kullanılan maddelerin niteliğine, tüketim biçimine, kullanan kimsenin kişiliğine ve nihayet maddenin kullanılışı hususundaki millî ve bölgesel özelliklere göre değişir. Meselâ uyuşturucu maddeler, bazı gençler tarafından, Avrupa memleketlerinin çoğunluğunda olduğu gibi, bir tür tecessüsü tatmin için kullanıldığı memleketlere nazaran maddenin nüfus içinde esaslı biçimde ve derin bir şekilde yayıldığı ülkelerde tehlikenin daha ağır olduğu kabul edilmelidir; Meselâ Amerika gibi.

Hatta bu bakımdan kullanılan maddenin niteliği de bazı yazar ve memleketler mevzuatınca göz önünde tutulmaktadır.

14 — Gerçekten uyuşturucu ve tutku yaratıcı maddeler, izlenen maksatlara göre, çeşitli tasniflere tabi tutulabilmektedirler: bir ke-re tutku yapan bütün maddeler kimyevî niteliklerine ve kişi üzerinde meydana getirdikleri etki ve sonuçlara göre, sınıflara ayrılırlar.

Diğer bir tasnif, madde hakkında uygulanacak rejimlere göre, uyuşturucu maddeleri sınıflara bölmektir; Tek Sözleşmesinin yaptığı gibi.

Buna karşılık 1971 Psicotroplar hakkındaki Sözleşme sözügeçen maddeleri meydana getirdikleri tehlike, tıbbî yönden sağladıkları

Hukuk ve Uy sturucu, Alifkanlık Yaratıcı Maddeler

faydalar, kötüye kullanılmaları bakımından genişlikleri gibi özelliklere göre kısımlara ayırmıştır.

14 — Bizim burada üzerinde durduğumuz konu, yukarda belirtilen tasnif  l lerine dayanarak, uy sturucu ve tutku yaratıcı maddelerin kötüye kullanılmasının suç haline getirilmesi bakımından, ölünün ne olması gerektiğidir:

Bir kere çeşitli tasnif biçimlerine, özellikle maddenin meydana getirdiği etki ve sonuçlara göre yapılacak bir tasnifin, suç teşkil edecek hareketlerin belirlenmesi bakımından bir ölü olarak kullanılması hususundaki g c klere değinmek gerekir: Gerçekten maddenin suçlar üzerindeki etkisi, kimya yönünden olan niteliğinden daha fazla, kötüye kullanılmaya karşı toplumun gösterdiği davranış, tutum ve tepkilere bağlı gözükmektedir. Meselâ Batı memleketlerinde esrar kullanan gence karşı m saadek r (permissive) bir toplumda geçerli hoşgörü hali açıkça müşahade edildiği halde, memleketimizdeki tutum böyle olmadığından esrarın etkisi, söz gelimi eroin gibi maddelere eşit ceza tepkisini davet etmektedir.

Uy sturucu maddelerin kullanılması yönünden Ceza hukukunun müdahalesi hususunda maddeyi kullanma sebeplerinin neden ibaret bulunduğu da bir faktör olarak düşünülebilir.

Herhalde uy sturucu ya da tutku yapıcı maddeleri kötüye kullanma davranışının birden çok sebepleri vardır: Meselâ esrar, uy sturma amacı ile olduğu kadar, sosyal ilişkiler kurmak için ya da bazı gençler tarafından yapıldığı gibi kurulu düzene karşı bir baş kaldırma simgesi gibi kullanılabilir. Daha ileri yaşlarda ise, uy sturucu il lara, sedatiflere hayatın gerilimlerinden kurtulmak için bir tür araç olarak başvurulmuş olabilir. Bazı kişiler kendi kendilerini tedavi amacı ile bu maddeleri gereksiz olarak kullanma alifkanlığın elde etmiş olabilirler. Bazı kişilerin bu maddeleri geçici olarak kullanmalarına karşılık, diğerlerinin sözügeçen maddeleri bütün hayatları süresince kulanır hale gelmelerinin değişik sebepleri olabilir. Aslında bu sebepleri izah edecek araştırmalar dünyanın hiçbir yerine yeterli olarak yapılmamıştır. Türkiye'de ise, bu tür araştırmalar çok daha azdır.

Dünya memleketlerinin hepsi uy sturucu maddelerin kanundışı imal, satış ve sağlanması bakımından (drug traffic) şiddetli ceza m eyyidelerini uygulamak hususunda birlik halindedirler. Buna kar-

şılık uyuşturucu madde kullanana karşı Avrupa memleketlerinin çoğunda tam bir hoşgörüyü belirten bir ceza uygulaması görülmektedir. Oysa, uyuşturucu maddelerin satışı bakımından da durum, sanıldığı kadar açık değildir.

Gerçekten bazı hallerde uyuşturucu maddeyi satan da bir tutkundur ve gündelik maddesini sağlamak için bu kötü ticareti büyük çapta yapmaktadır. Hatta bazan maddenin satılması için müşteri, satan üzerinde baskı yapmaktadır. Bu sebeple uyuşturucu madde kullanma suçu mağdursuz suçlardan sayılmaktadır. Gine bu nedenle uyuşturucu maddelerin kanundışı ticaretine ait fiillerin hepsini şiddetle cezalandırmak hususunda bütün yazarlar mutabık değildirlen.

Aslında uyuşturucu maddelerin kanun dışı kullanılmaları bakımından Ceza Hukukunun müdahalesi, içinde fiillerin işlendiği toplumun bu eylemlere karşı gösterdiği tepkilere, tutum ve davranışlarına bağlıdır.

Bu tutum ve davranışların geniş ölçüde duygusal olduğunu da belirtelim. Yukarda da bir vesile ile değindiğimiz gibi meselâ alkolün kötüye kullanılması sebebi ile meydana gelecek ferdî zararlar, hiç şüphesiz, diğer bir takım uyuşturucu maddelerin aynı suretle kullanılması sebebi ile meydana gelecek zararlardan az değildir. Böyle olduğu halde, dünyanın hiçbir yerinde alkolün kötüye kullanılması sebebi ile aynı ceza müeyyidelerinin uygulanması söz konusu edilmemektedir. Demek oluyor ki, aslında gerçek tepkiyi toplum gösterdiği ilgi ve dayandığı ahlâkî kanaatlar ve felsefe tayin etmektedir. Kaldı ki, günümüzde esrar gibi yumuşak uyuşturucu maddelerin orta sınıf çocuklarına yayıldığı memleketlerde yukarda sözü edilen tutum değişmekte ve hatta bazan cezalandırmama yolu tutulmaktadır; görüyor ki, sözkonusu maddelerin kötüye kullanılması, toplumun idare edici sınıflarının çocuklarına yayıldıkça, görüşler ve felsefe değişmektedir. Oysa bu tepkiyi akıllı, etkin ve meşru bir suç siyasetinin ilkelerine dayandırmahdır.

15 — O halde bu konudaki sonucu şöyle özetliyeceğiz :

Uyuşturucu maddelerin kötüye kullanılmasına ceza müeyyideleri ile müdahale toplumda yerleşmiş felsefeye ve toplumun tepkilerine, tutumlarına bağlı gözüktüyor. Oysa bu konuda Ceza Hukukunun

Hukuk ve Uyuşturucu, Alışkanlık Yaratıcı Maddeler

çok dikkatli biçimde kullanılması gerektiği hususunda yazarlar arasında hemen de, oybirliği vardır :

Bir kere bu konuda Ceza Hukuku uygulaması yapmak aslında çok zordur ve hatta bir bakıma uygulamalar tesadüfi nitelik göstermektedir. Gerçekten binlerce insanın gizliliğe pek çok dikkat göstererek işledikleri bu tür suçlar nedeni ile uygulamalarda suçluları meydana çıkarmak güç olmaktadır. Hatta uyuşturucu maddenin ticareti bakımından bile, suçun mağduru durumunda olan kişiler yani maddeyi kullananlar, kendilerine maddeyi sağlayan kişileri bildiremeyeceklerdir.

Asıl önemli olan husus şudur ki ,Ceza Hukukunun mekanik biçimdeki bir müdahalesi küçük, basit fiillerin faillerini esaslı suçlular haline getirebilir. Bu nedenle uyuşturucu maddelerle yapılacak bir mücadelede sadece Ceza Hukukuna dayanmak uygun değildir. Böyle bir davranış, toplumun bu konuda başvurabileceği diğer bir takım mücadele araçlarına önem verilmemesi sonucunu ortaya çıkarabilir. Ceza müeyyidesinin büyük uyuşturucu maddeler epidemilerini durdurmak hususundaki etkileri çeşitli memleketlere göre değişik sonuçlar meydana getirmiş bulunmaktadır :

Meselâ 1950 Japon epidemisinde diğer tedbirlerle de koordine edilmek suretile yürütülen bir (suç politikası) çok iyi sonuçlar vermiş ve epidemiyi durdurmuş ve geriletmiştir (22).

Buna karşılık Amerika'da oldukça ağır cezalarla müdahalenin aynı sonuçları meydana getiremediği öne sürülmektedir.

1950-1953 yılları arasında Türkiye'de uyuşturucu maddelerin kullanılması yönünden çok kötü bir durumun ortaya çıktığı öne sürülmüştü. Gerçi bu yıllarda durumun ne olduğu hususunda tam bir bilimsel araştırma yapılmamış olduğu için vaziyeti kesin sayılarla tesbit imkânı olmamıştır. Ancak meselâ 1948 yılında, Reşat Saka adındaki bir hakim (23) yalnız İstanbul'da uyuşturucu madde kullananların sayısını 15 000 olarak tahmin ettiğini açıklamış, bu miktarı 80 000 olarak kabul edenlerin bulunduğunu yazmıştır.

1953 yılında Ceza Kanunu değiştirildi ve uyuşturucu maddelere ilişkin cezalar olağanüstü biçimde arttırıldı. Bu tutum hiç olmazsa bir kaç yıl için, uyuşturucu madde kullanma eğilimini belki de azaltmıştır. Bununla beraber Türkiye bakımından şiddetli cezalarla, uyuşturucu maddelerin kötüye kullanılmasının kontrolü arasındaki ko-

relasyonları tesbit edebilmek için ciddi bilimsel incelemelerin bulunmadığını söylemek gerekir. Halen şiddetli cezaları kapsayan kanunların yürürlükte olmasına rağmen, bu maddelerin kullanılması yönünden bir yaygınlaşma eğiliminin kendisini gösterdiğini iddia edenler vardır (24).

16 — Belirttiğimiz görüşlerin daha somut biçimde göz önünde konulabilmesi yönünden çeşitli uyuşturucu ve tutku yaratıcı maddelerin sebep olduğu sonuçları göstermek uygun olur. Elbette ki, bu belirtme işi aslında hekime aittir; ancak hukukçunun ve kriminologun da uyuşturucu maddelerin kullanılması ve toksikomaniye karşı tutumunu tesbit ve toplumu koruyucu tedbirlerin seçimi yönlerinden bu konuda bazı bilgilere ihtiyacı vardır. Uyuşturucu maddelerin sebep olduğu sonuçları göstermek uygun olur. Elbette ki, minolog göstermelidir.

Uyuşturucu maddeler konusunda uygulanması gerekli uygun bir «suç siyaseti» ve konuya ilişkin bilgileri toplamak başta gelen meşgale olmalıdır.

NOTLAR

- 1) R. C. Fischer, S.L. Auster, Juvenile Drug Abuse (zikreden Remschmitd).
- 2) Zikreden Remschmitd. (Reactions of Doctors to the drug Phenomenon Terapy and Rehabilitation of Delinquent Drug Addiets, in Eleventh Conference of Directors of Criminological Research Institutes; Council of Europe, 1975).
- 3) Sabahattin Kerimoğlu, Toplum Düzeninde Toksikomaninin Etkisi (Yaşamak Yolu, 30.5.1969).
- 4) Meselâ Bk. Mott, The Psychological Basis of Drug Dependence : The Intellectual and Personality Characteristics of Opiate Users (British Journal of Addiction, 67, s. 89-99); Toomey, Personality and Demographic Characteristics of two Types of Drug Abuses (British Journal of Addiction, 69, s. 155, 158).
- 5) Hensa, Epstein, Blacker, LSD and Psychiatric Parents (Arch. Gen. Psychiat, 16, 554-559).
- 6) Bk. Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, 7. bası, İstanbul 1984, s. 430 ve son.
- 7) Rol kavramı için bk. Dönmezer, Sosyoloji, 1.165 ve son.
- 8) Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, 9. bası, İstanbul 1984, s. 134 ve son.
- 9) The Use of Canabis, 1971 (Report of a World Health Organisation Expert Committee, Technical Report Series, No. 478, WHO, Geneva).
- 10) Mitcheson - Hartnoll, Attitudes of Young People Towards Drug Use (United Nations Expert Group on Drugs, in Modern Society, Geneva, 1972).
- 11) Bütün bu hususlar için Bk. Mott.
- 12) Bk, Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, s. 257, Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, s. 389 ve son.
- 13) Mott, Drug Misuse and Crime, (Avrupa Konseyinin 25-28 Kasım 1974 tarihleri arasında topladığı sempozyuma sunulan rapor).
- 14) Alt kültür, anomi, klişe tip (stereotype) kavramları için Sulhi Dönmezer'in Sosyoloji adlı eserine bakılmalıdır.

Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER

- 15) Kosviner, Cannabis Use Amongst British University Students (British Journal of Addiction 69, 35, 974); Kosviner, Prevalence, Characteristics and Correlation of Cannabis Use in the UK Student Population, Third International Cannabis Conference, London, 1974 (zikreden Mott).
- 16) Erdman - Missioni, Resozialisierungsprobleme bei Jungen (16 - 24 Jahrigen) männlichen, straffällig gewordenen Drogenabhängigen (Berliner Arztkammer, 8, 188 - 192) (zikreden Remschmidt).
- 17) Sulhi Dönmezer, Kriminoloji s. 155.
- 18) Aynı eser, s. 202.
- 19) Bk. Kriminoloji, s. 374.
- 20) Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, s. 437 ve son.
- 21) Donald Taft, Criminology, s. 301.
- 22) Bk. Bulletin on Narcotics, vol. XX, no. 3, July-September, 1968. Naghama'nın etüdü (zikreden Penal Aspects, 82).
- 23) Reşat Saka, Uyuşturucu maddeler (afyon - morfin - eroin - esrar - kokain). Hakkında millî ve milletlerarası hukuki ve sosyal durum, İstanbul, 1948.
- 24) Bir gazetede yalnız İstanbul'da LSD kullananlar sayısının binleri aştığı hususunda haberler çıkmıştı. Sözügeçen haberleri veren yazar, sayıları Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Şubesinden aldığım da iddia ediyordu. Bunun üzerine Narkotik Şube Müdürlüğüne yazarak verilen haberin doğruluk derecesini sorduk. Aldığımız cevapta, malûmatın yazara Şube tarafından verilmediği, ancak kendisinin de eskiden LSD kullandığını bildiren gazetecinin verdiği bilgiler ve sağladığı işbirliği sonucu memleketimizdeki gençlere LSD hapları satan bir yabancı gencin 265 hap ile yakalandığı bildirilmekte idi. Türkiye'de halen dikkatle izlenmesi gereken yeni bir gelişmenin kendini gösterdiği hususunda ciddi şüpheler vardır.